

PAKİSTAN KÜTÜPHANELERİ (1)

Yazan :

M. Nurus SAFA

Pakistan Arşivler ve
Kütüphaneler Dairesi Müdürü

Çeviren :

Necmeddin SEFERCİOĞLU

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Kütüphanecilik Kürsüsü Asistanı

Giriş :

Bin mil (1609 Km.) genişlikteki Hindistan arazisi ile Doğu ve Batı Pakistan diye ayrılmış iki kanattan mürekkep olan Pakistan, 400.000 milkare (1.014.024 Km²) ye çok yakın geniş bir arazi ve 80.000.000 kadarlık büyük bir nüfus; fakat çok az sayıda kütüphane ile 14 Ağustos 1947 de teşekkül etti. Hindu-Pakistan Yarımadasının şimdi özellikle Pakistanı meydana getiren, çoğu müslüman olan kısımları, Hindistandaki İngiliz idarecilerinin elinde ve onların bürokratik idaresinde çok az ihtimama mazhar oldu ve şimdi Hindistana ait olan arazi buna kıyasla daha çok gelişti. Hemen hemen bütün eski ve iyi kurulmuş eğitim kurumları, araştırma kuruluşları, kütüphaneler, müzeler vb. Yarımadanın şimdi Hindistanı içine alan kısımlarında bulunuyordu. Kalküta ve Delhi, birbiri ardından İngiliz Hindistanı'nın başkenti oldular; Bombay, Kalküta ve Madras ticaret ve sanayi merkezleri olarak geliştiriler. Yarımada'daki ilk üç üniversite de buralarda kuruldu. Bu sebeple kütüphaneler, ister devlet veya halk kütüphaneleri, isterse edebî ve ilmî kütüphaneler olsunlar, bu bölgede kurulup geliştiriler. Bağımsızlığa kavuşulduğu zaman, Kalküta'daki İmparatorluk (şimdiki Hindistan Milli) Kütüphanesi, İmparatorluk Sekreterliği Kütüphanesi, Delhi'de ve bağımsızlık öncesi Hindistan hükümetinin kontrolü altındaki diğer yerlerde bulunan resmî ve özel çeşitli kütüphaneler ve keza bağımsızlık öncesi Bengal hükümetinin idaresi altındaki Kalküta'da bulunan kütüphaneler.. gibi bütün iyi kütüphaneler Hindistan'da bulunuyordu. Yarımada bağımsızlığa kavuştuğu sırada, hemen hemen bütün büyük üniversitelerin, bilim laboratuvarlarının, kütüphanelerin, müzelerin, vb.. Hindistan'ın payına düşmesi kaçınılmaz oldu. Pakistan bu kütüphanelerden hiçbir şey almadı. İmparatorluk kütüphanesi dahil, bağımsızlık öncesi Hindistan hükümetinin kütüphane ve müzelerindeki kitap ve müze eşyalarının meşrû ve matlûp hissesi bile onların Pakistan Devletine intikali için imkân sağlamadı. Bağımsızlık öncesi Bengal'inin başlıca arazisini teşkil

(1) 5 - 12 Mart 1962 tarihleri arasında Ankara'da yapılan CENTO Kütüphaneciliği Geliştirme Semineri münasebetiyle Seminere katılan temsilcilere dağıtılan metnin tercümesidir.

eden Doğu Pakistan, Hindu-Pakistan Yarımadası kütüphanelerinin en büyük merkezi ve Bengal'in başkenti olan Kalküta'dan hiçbir şey almadı. Pakistanın payına düşmüş olan birkaç kütüphane, bağımsızlığı takip eden karışıklıklar sırasında hasara uğramış ve yağma edilmişti. Böyle gayrimüsaait şartlar altında Pakistan, diğer alanlarda olduğu gibi, kütüphane stoklarını yoktan varetmek zorunda idi. Bu eksikliğin giderilmesi, kısmen nadir ve mevcudu kalmamış eserleri toplama güçlüğü kısmende Pakistan bağımsızlığının ilk yıllarında Dünya kitap piyasasında kitapların az oluşu sebebiyle, mümkün değildi. Fakat; yeni devlet, gerçekte, boş bir hazine, mülteci akını, idarî hizmetlerde eleman (personel) noksanlığı ve diğer ciddi engeller, çeşitli meselelerin halinde zaman kaybedilmemesi mecburiyeti; yani Hindistan'dan çıkarılmış milyenlerce insanın yerleştirilmesi, ülkenin ve halkın bozulmuş olan bankacılık ve ticaretinin, iktisadî düzeninin eski haline getirilmesi, idare için personel alınması ve yetiştirilmesi, silâhlı kuvvetlerin yeniden teşkilâtlandırılması.. vb. gibi çok büyük sayıda meselelerle karşı karşıya idi. Bu sebeple, kütüphaneler ihtiyaç duydukları yakın ilgiye mazhar olamadılar. Bununla birlikte, yeni devletin hayatîyeti ve halkının azmi yeni eğitim kurumlarının, yeni kütüphanelerin kurulmasına, mevcutlarının gelişme ve yayılmasına imkân sağladı. Kütüphanelere olan ihtiyaç milli faaliyetlerin her alanında duyulmuştu. Hükûmet, umumî efkâr ve kütüphaneciler, ülkede bir kütüphaneler ağının sadece gerekli değil, fakat halihazır okuyup yazma nisbetini yükseltmek, kitleler arasında medenî şuuru yaratmak, milletin edebî ürünlerinin istihlakine imkânlar sağlamak için zarurî olduğunu idrak etmektedirler. Bu yüzden, içinde bulunduğumuz yılda (1962) kütüphanecilik alanında ve kütüphane hizmetlerinde dikkate değer gelişmeler kaydedeceğiz.

Millî Meclis Kütüphanesi, kitaplar ve bilgi kaynakları (information) bakımından Millî Meclisin isteklerini karşılamak üzere Pakistan'da kurulan ilk Merkezî Devlet Kütüphanesi idi ve bugün de Pakistan Devletinin en büyük resmî kütüphanesidir. Pakistan Merkezî Hükûmeti 1950 de Arşivler ve Kütüphaneler Dairesini kurdu. Bu daireye, Millî Kütüphane, Merkez Sekreterliği Kütüphanesi, Arşivler Kütüphanesi ve Milletlerarası Kitap Değiştirme Merkezini kurma görevi verilmişti. Bu kuruluşlar, o vakitten bu yana, varlıklarını kazanmış, tabii büyüme ve gelişme yoluna girmişlerdir. Bu daire, ülkedeki önemli hâzî kütüphanelerin kuruluşunda da yardımcı ve müşavir olmaktadır. Karaşi'de, UNESCO'nun teknik yardımı ile, yayımlanan bilimsel ve teknik bilgileri toplamak ve yaymak üzere, Pakistan Fennî ve Sinaî Araştırmalar Meclisi'ne bağlı bir Bilim ve Dokümantasyon Merkezi de kurulmuştur. Ülkenin belli başlı yerlerindeki millî ve genel kütüphaneleri ve kütüphane hizmetlerini teşkilâtlandırmak üzere Colombo Plânı dahilinde Avusturyalı meşhur bir kütüphanecinin yardımı sağlandı. Pakistan hükûmeti, mevcut telif hakkı mevzuatını düzelten ve yürürlükten kaldıran dörtbaşı ma-

mur bir «Telif Hakkı Kanunu» çıkarmak için gerekli adımları attı. Konu ile ilgili olarak hükûmete yardımda bulunmak üzere bir komite görevlendirildi. Teklif edilen kanun tasarısı Pakistan'daki halk kütüphanelerinin geliştirilmesi ve bilim adamlığının teşviki için, Pakistan Millî Kütüphanesi'ni de içine alan üç kütüphane aracılığı ile, ülkede yayımlanmış her kitap, gazete ve sair kütüphane malzemesinden 3 nüshanın mecburî derlenmesini öngörmektedir.

Aynı zamanda, Doğu ve Batı Pakistan eyalet hükûmetleri, mevcut kütüphanelerin yayılması ve gelişmesi, modern şartların gerektirdiği ihtiyaçların karşılanması için yenilerinin tesisi ve teşkilâtlandırılması görevlerini üzerlerine almışlardır. Eyalet idareleri eyaletlerinin kütüphane meseleleriyle ilgilenmek üzere, kendi Eğitim Dairelerinde, kütüphanelerle ilgili ayrı şubeler vücade getirdiler. Doğu Pakistan Eyaleti Hükûmeti, Eyaletin merkezi olan Dakka'da, daha şimdiden, Doğu Pakistan Merkez Halk Kütüphanesi adındaki eyalet halk kütüphanesini kurmuştur.

Hükûmet makamlarının yanında değişik özel kuruluşlar, bilim kurumları ve fen kurulları kendi kütüphanelerini tesis etmişlerdir. Çeşitli yabancı kuruluşlar tarafından açılan kütüphaneler de Pakistan'a değerli hizmetlerde bulunmuşlardır. İngiliz Kültür Heyeti ve Amerikan Haberler Servisi, ülkenin Dakka, Karaşi ve Lahor gibi önemli şehirlerinde kütüphanelere sahiptirler. Değişik teknik yardım programları da Pakistan'daki kütüphanelerin gelişmesinde yardımcı oldu. Asya Tesisi, AID gibi bâzı yabancı kuruluşlar, kütüphanelere, koleksiyonlarını vücade getirmede en büyük yardım yapmışlardır.

Millî Kütüphane

Millî Kütüphane 1950 yılında Pakistan hükûmeti tarafından kuruldu. Bu kütüphane, 1954 de, ilk Pakistan Başbakanı Liyakat Ali Han'la ilgili son ihtifalde yapılan bağışlarla kurulan Liyakat Hatıra (Memorial) Kütüphanesi ile birleştirildi ve karma kütüphane Liyakat Millî Kütüphanesi olarak tanındı. Geçici olarak tedarik edilen yer bu kütüphaneye dar geldiği ve kütüphane yıldan yıla genişlediği için, Karaşi'de, devamlı bir yer olarak hizmet etmek üzere, daha şimdiden temin edilmiş bir arsa üzerinde, modern bir hizmet binası inşasına karar verildi. Binanın plân ve projeleri şimdiden hazırlanmış ve inşası için 2 milyon rupi (1.780.000 TL.) lik bir ödenek ayrılmıştır. İnşaat yakında başlayacaktır.

Liyakat Millî Kütüphanesi 50.000 cilt kadar esere sahiptir. 400 kadar süreli yayını (gazete, dergi, vb.) devamlı olarak takip eder. Kütüphane, Bengal Asyalılar Kurumu (Asiatic Society of Bengal) ve aynı zamanda Büyük Britanya ve İrlanda (Great Britain and Ireland) dergilerinin devamlı çıkışını da sağlar ve Asya kıtası tarihi ile ilgili kitapların tek (unique) koleksiyonuna

sahiptir. Kütüphane Pakistan hükümeti tarafından finanse edilir, idame ettirilir ve geliştirilir. Kütüphaneye her yıl 6 - 7 bin kadar kitap ilâve edilmektedir.

Karâşi Liyakat Millî Kütüphanesinin gelişme plânı İkinci Beş Yıllık Millî Kalkınma Plânı (1960 - 1965) nda yer almış ve binası ile plân dönemindeki gelişmesi için 3 milyon rupi (2.670.000 T.L.) ayrılmıştır.

Liyakat Millî Kütüphanesi'nin, esas itibariyle, Karâşi'de bulunan Pakistan Millî Kütüphanesi olması düşünülmüştü. Başkent'in Karâşi'den İslâmâbad'a nakli kararı ile birlikte Pakistan Millî Kütüphanesi'nin yeni başkentte kurulması da kararlaştırıldı. Bununla birlikte, Karâşi, eğitim, kültür, ticaret ve sanayi bakımından önemli bir merkez olarak kalacaktı. Bu sebeple, mevcut Liyakat Millî Kütüphanesi Karâşi'de kalmakta devam edecek ve netice itibariyle bir bölge halk kütüphanesi olarak gelişecekti. Yeni başkent İslâmâbad'daki Pakistan Millî Kütüphanesinin kurulması için ayrı bir plân hazırlanmıştı ve İkinci Beş Yıllık Millî Kalkınma Plânı süresince kütüphanenin kurulması ve barınacağı modern şartları haiz bir bina inşası için 5 milyon rupi (4.450.000 T.L.) tutarında bir ödenek ayrılıyordu.

Üniversite Kütüphaneleri

Pakistanda 10 üniversite vardır. Pakistanda, üniversite kütüphaneleri alanındaki gelişme daha dikkate değer olmuştur. Bunların 4 ü henüz kuruluş safhasında olmakla birlikte, üniversite kütüphaneleri daha ileri bir grup teşkil ederler. 1947 de, Pakistan vücut bulduğu zaman, gelişmekte olan iki üniversite kütüphanesi vardı ve bir başkası yeni olarak tesis edildi. Evvelkiler Lahor'daki Pencap (Batı Pakistan) ve Dakka (Doğu Pakistan) Üniversite kütüphaneleri, sonraki Haydarabad'daki Sind Üniversitesi Kütüphanesi idi. Peşaver, Karâşi ve Racşahi Üniversitesi adındaki diğer üç üniversite Pakistan vücuda geldikten sonra kurulmuş olup yakın bir geçmişe sahiptirler. Kısa süren oluşumları sırasında bu üniversitelerin kütüphaneleri mükemmel koleksiyonlar vücuda getirdiler.

Pakistanın bugünkü rejimi tarafından kurulan Millî Eğitim Komisyonunun tavsiyesi üzerine 1961 de diğer 4 yeni üniversite, yani Doğu Pakistan Tarım Üniversitesi, Batı Pakistan Tarım Üniversitesi, Doğu Pakistan Mühendislik ve Teknoloji Üniversitesi ve Batı Pakistan Mühendislik ve Teknoloji Üniversitesi kuruldu. Bu üniversiteler kendi kütüphanelerini tesise başlamışlardır.

Üniversite kütüphaneleri, yeterli ödeneklere sahip olarak, iyi koleksiyon temin ederler, modern sistemle çalışırlar ve Kanada, İngiltere ve Amerika'da

eğitim görmüş kütüphaneciler tarafından idare edilirler. Fakat, hemen hemen hepsi, yeterli yerleştirme imkânları meselesi ile yüzyüzedirler.

Üniversite kütüphanelerinin eski ve muhtemelen en dikkate değeri 1882 de kurulan Batı Pakistan'da, Lahor'daki Pencap Üniversite Kütüphanesidir; o zamandan beri devamlı bir gelişme göstermiştir ve bugün büyük bir kısmı kataloglanmış 15.000 yazmanın ilâvesiyle 165.000 i bulan dikkate şayan koleksiyonu ile ögünebilir. Özellikle Arapça, Farsça, Urduca ve Sanskritçe yazmalar bakımından zengindir. Yazma koleksiyonu gerçekten değerlidir ve başka yerde olmayan çok pahalı ve nadir eserlerin bir kısmını ihtiva eder. Kütüphane, Farsça, Urduca ve Arapça yazmalarının tavsifi bir katalogunu ve Sanskritçe yazmalara ait bir katalogu, iki ayrı cilt halinde yayımlamıştır.

Dakka Üniversitesi Kütüphanesi, ülkedeki en büyük kütüphane olmak hususunda Pencap Üniversitesi Kütüphanesi ile rekabet eder. Pencap Üniversitesi Kütüphanesinden 40 yıl sonra 1922 de kurulmuş olan bu kütüphane, ülkenin en büyük yazma koleksiyonu olan, Arapça, Farsça, Bengalce ve Sanskritçe nadir ve değerli eserlerden meydana gelen 26.000 kadar yazmayı elde tuttuğu gibi, 150.000 kadar kitap ve ciltli süreli yayının kataloglanmış bir stokuna da sahiptir. Modern İslâm Bengal edebiyatının temeli sayılan Puthi edebiyatına ait iyi bir koleksiyona da mâliktir. Bununla birlikte, henüz, yazma eserlerin büyük bir kısmının kataloglanması gerekmektedir.

Bağımsızlıktan çok az bir zaman önce kurulan Sind Üniversitesi kütüphanesi bağımsızlığı müteakip kendi kendine gelişti. Bu kütüphane 40.000 kadar kitaba ve çoğu Sindce 500 kadar yazmaya sahiptir.

Peşaver Üniversitesi Kütüphanesi 1950 de kuruldu. 35.000 kadar kitaba sahip ve 100 kadar süreli yayına abone olup iki gelişmektedir.

Karaşi Üniversitesi Kütüphanesi 1951 de kuruldu. Bu kütüphane, kısmen genişlemesi ve imkânlarının sağlanmasıyla maksadıyla emrine verilmiş önemli bağışlar, kısmen de Federal Üniversitenin kütüphanesi olması bakımından sağladığı imkânlar sebebiyle, Pakistandaki herhangi bir kütüphaneden daha sür'atli bir tempoda gelişmiştir. Kütüphane depolarında 85.000 cildlik bir koleksiyon ve 1758 den evveline ait 100 den fazla fen ve teknik dergisinin eski cildleri bulunmaktadır. Kütüphane, Avrupa kütüphanelerinde mevcut doğu dillerine ait 600 kadar yazma eserini mikrofilmli de elde etmiştir. 450 kadar çeşitli süreli yayına da abnedir.

Racşahi Üniversitesi Kütüphanesi 1955 de kuruldu ve kuruluşundan bu yana geçen kısa süre içinde, tahminen 30.000 cildlik bir koleksiyon vücuda getirdi.

Üniversite kütüphanesi binalarının yetersizliği, Batı Pakistandaki kütüphaneler bu bakımdan daha iyi imkânlarla sahip oldukları halde, Pakistanı zorlayan meselelerden biridir. Pencap Üniversitesi Kütüphanesi nazarı dikkate alınırca görülür ki, Üniversitenin yakında yeni bir «campus»a nakledilmesi gerekmektedir; şimdiki ve gelecekte doğacak ihtiyaçlar için yeterli imkânlarla sahip modern bir kütüphane binasına kavuşması bekleniyor. Dakka Üniversitesi Kütüphanesi şimdiki yerini genişletme meselesi ile karşı karşıyadır. Yeni ve daha şümüllü modern ve hizmete elverişli bir binanın hazırlanması işi, Üniversite otoriteleri tarafından bir zaman önce nazarı dikkate alınmıştır. Şimdiki Genel Kütüphane blokunun işgal ettiği yeri sadece ilâve ve genişletmelerle desteklemek için sarfedilecek herhangi bir gayret matluba uygun olmadığı cihetle, kütüphane tarafından, yeni bir yerde inşa edilecek modern bir binaya şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır. Sind Üniversitesi Kütüphanesi için Üniversitenin Haydarabad'daki campus'unda yeni bir bina inşa edilmektedir. Peşaver Üniversitesi Kütüphanesi iyi plânlanmış ve hizmet bakımından memnuluk verici modern bir binada çalışmaya başlamış olmasına rağmen, kütüphanenin ilerdeki genişleme probleminin dikkate alınmadığı anlaşılıyor. Karâşi Üniversitesi fevkalâde modern binalara sahip yeni campus'una taşınmıştır. Buna rağmen, özellikle düşünülmüş altı katlı kütüphane binası henüz tamamlanmamıştır ve Kütüphane, geçici olarak, idare binalarından birine yerleştirilmiştir. Kütüphane binasının bu yıl içinde tamamlanması bekleniyor. Doğu Pakistandaki Racşahi Üniversitesi yeni bir bina projesine sahiptir ve iki-üç yıl içinde iyi plânlanmış modern binalara taşınması mümkün olacaktır.

Üniversite kütüphanelerinin teşkilâtı, genişlemesi ve gelişmesi Millî Eğitim Komisyonu tarafından önemle ele alınmıştır. Komisyon «Kütüphane üniversite fikrinin temelini teşkil eder ve onun için toplanan kitaplar, ona hizmet eden kütüphaneciler ve öğrencilerin kullanma imkânları, bir bilim yayma mekânı olarak yapılan ciddi işlerin vüs'atini göstermelidir.» demektedir. Çeşitli üniversitelerin gelişme plânları kendi binalarına malik kütüphanelerin gelişme ve genişlemesini dikkate almıştır ve İkinci Beş Yıllık Millî Kalkınma Plânı bu kütüphaneler için bu bakımdan hazırlık yapmış bulunmaktadır.

Yüksek Okul (College) Kütüphaneleri

Üniversite kütüphaneleri, yüksek öğretim kuruluşlarının derecesine göre imkân sağladığı cihetle, okuyucuları, öğretim üyeleri gibi, eğitimin üniversite üstü (post-graduate) seviyesinde olanlardan ibarettir ve bu sebeple üniversitelerin esas kısımlarını teşkil eden veya onlara bağlı bulunan kolejlerde eğitim görmek üzere gelen öğrencilerin çoğu ülkedeki, meslekî kolejler (yük-

sek okullar) dahil, sayısı 270'i bulan kolej (yüksek okul) kütüphanelerine ilgi gösterirler. Okullardan gelmiş bulunan öğrencileri üniversite tarafından verilen akademik dereceler için hazırlayan kuruluşlar olan bu kolejler, kolejin öğretim üyeleri tarafından verilen takrirleri takviye etmek ve ona ilâveler yapmak üzere, geniş ölçüde kütüphanelerine güvenmelidirler. Bu itibarla her kolejin bir kütüphanesi olmalıdır. Maamafih, kolej kütüphaneleri büyüklük ve kalite bakımından değişiklik gösterirler. Onların 2/3 ü Pakistanın kuruluşundan sonra tesis edilmişlerdir ve bundan dolayı bu kolejlerin kütüphaneleri henüz geniş kitap koleksiyonlarına sahip değildirler. Gerçekten, henüz pek azı beş rakama ulaşabilmiştir. Daha eski bâzı kolej kütüphaneleri sayısı 20.000 ile 50.000 arasında değişen kitap koleksiyonuna sahiptir. Koleksiyonlarının kalitesi genel olarak iyidir. Bazı kolej kütüphaneleri yazma koleksiyonlarına da maliktir. Ekber, Cihangir ve Aurangzeb'in damgasını taşıyan bâzı yazmalar Moğol imparatorlarına aittir ve o zamanın meşhur hattatları tarafından yazılmıştır. Bu yazmalardan bâzıları altın, gümüş ve parlak renklerle tezyin edilmiştir. Bu değerli yazmalar hazinesi, değişik bilim branşlarını sunar.

Fakat, genel olarak, kitaplar öğrencilerin ulaşamayacağı ve serbest olarak kullanamayacağı şekilde, kapalı raflardadır ve kütüphaneler okul saatlerinde açık tutulur. Onların personel kadrosu uzun çalışma saatlerine tahammül etmek üzere, çok dardır ve iyi bir hizmet verilmesini mümkün kılmak için yeterli eğitimi görememişlerdir. Kitap bağıışı, koleksiyonların kifayetini devam ettirmek için yeterli değildir ve kütüphanenin yeri, çoğu zaman çok küçük bir okuma odasından ibarettir. Eğer yüksek seviyedeki bütün öğrencilere daha fazla bilgi için yeterli ortamlar sağlanacaksa, Pakistandaki kütüphane hizmetlerinin bu cephesine daha fazla ilgi gösterilmelidir. Millî Eğitim Komisyonu yüksek okullar (college) daki kütüphanelerin önemini müdriktir ve İkinci Beş Yıllık Millî Kalkınma Plânı (1960-1965) kütüphanelerin gelişme ve teşkilâtlanmalarını dikkate almış ve bu sebeple malî hazırlık plâna dahil edilmiştir.

Okul Kütüphaneleri

Pakistandaki eğitim kütüphanelerinin yapısında okul kütüphaneleri en alt kademeyi teşkil ederler. Onlar sayıca fazla olabilirler, fakat kalite bakımından düşüktürler. Gerçekten, ülkede, bazı çeşitteki koleksiyonlara malik meslekî ve dinî öğretim okullarını da ihtiva eden onbinden fazla orta dereceli okul vardır. Fakat genel olarak söylendiğine göre bu okulların kütüphaneleri meslekten yetişmiş kütüphanecilerden mahrum olarak çalıştırılırlar. Bu kütüphanelerin çoğu zamanının bir kısmını kütüphaneye hasreden personel tarafından işletilir. Bu sebeple, genel olarak fonksiyonları da «part-time» esa-

sındadır. İngiliz halk okullarındaki benzerleriyle aynı esasta çalıştırılan teknik halk okulları kütüphaneleri daha iyi şartlara mâliktir. Bu, yeterli kütüphanelere sahip hazırlama okulları problemi, ülkedeki eğitim otoritelerinin dikkatini çekmiştir. Millî Eğitim Komisyonu okullardaki kütüphanelerin önemi üzerinde durmuş; İkinci Beş Yıllık Millî Kalkınma Plânı (1960-1965) okul kütüphanelerini dikkate almış ve bununla ilgili malî hazırlık yapılmıştır.

Halk Kütüphaneleri

Pakistan halk kütüphaneleri bakımından, kemiyet ve keyfiyet dikkate alınrsa, zengin değildir, fakat bâzı kütüphaneler iyi teşkilâtlandırılmıştır ve modern sisteme göre çalıştırılır. Bu hususta Batı Pakistan Doğu Pakistandan daha iyidir. Ülkede, hali hazırda, tahminî olarak 1.000.000 kitaba malik 100 kadar halk kütüphanesi olduğu sanılıyor.

Halk kütüphaneleri genel olarak Eyalet İdareleri veya mahallî idareler tarafından teşkilâtlandırılır ve idame ettirilir; fakat tamamen özel teşekküller tarafından idare edilen ve umuma açılan bâzı kütüphaneler de mevcuttur.

Pakistandaki halk kütüphaneleri çoğu hallerde özel kurumlar, kulüpler ve fertler tarafından, halkın eğitimi ve aydınlatılması maksadıyla organize edilen bu çeşit veya bunlardan miras kalan kütüphanelerdir.

Bu kütüphanelerin önemli bir kısmı kütüphane maksatları için elverişli olmayan şartlara sahip eski binalara yerleştirilmiştir. Onları ehliyetle idare etmek için gerekli eğitimi görmüş yeterli personel mevcut değildir. Kitap stoku, genellikle tarih, coğrafya, biyografya, gezi kitapları, roman vb. yi kapsar. Bilim konularındaki malzeme zayıftır.

Halk kütüphaneleri umuma, onların araştırmalarına bir dereceye kadar imkân sağlamak üzere, açıktır. Evde okumak için kitap ödünçalmak isteyen okuyuculardan, ödünçalıcı kütüphanenin üyesi olmaktan vazgeçtiği zaman iade edilmek üzere bir miktar depczito istenir. Buna ilâve olarak, ödünçalıcı aylık veya yıllık bir aidat vermelidir. Pakistandaki bu kütüphaneler hükümetten, bâzen belediyelerden de ödenek alırlar.

Lahor'daki Pencap Halk Kütüphanesi Pakistan Halk Kütüphanelerinin en büyüğüdür ve 125.000 civarındaki kitap mevcudu ile Asyanın iyi stoklanmış kütüphaneleri arasında yer alır. O, 1884 de kuruldu ve yıllar boyunca ülkenin bu kısmının kütüphane dünyasında alem oldu. Evvelce meşhur fizikçi ve İmparator Şahcihan'ın veziri Hakim İlmüddin Alys Vezir Han tarafından inşa edilen Mughal «Baradari» veya Pavyonunda faaliyet gösterirdi. Şimdi,

özel olarak kütüphane maksatları için inşa edilmiş yeni bir bina işgal ediyor. Şarkiyat bölümü ayrı bir bloktadır. Çocuklar için ayrı bir bölümü ve kadınlara mahsus ayrı bir okuma salonu vardır. Kütüphane Batı Pakistan hükümetinden yardım alır. Yıllık kitap devri (circulation) 300.000 dir. Kart katalog yanında, mevcut kitaplarının basılı kataloglarını çıkarmıştır.

Doğu Pakistan hükümeti, ileri bir hizmet anlayışı ve henüz tamamen işgörür halde olmamakla birlikte 1.200.000 lira maliyetle inşa edilmiş gösterişli (cazibeli) bir bina ile, Doğu Pakistan Merkez Halk Kütüphanesinin kurulması konusunda dikkate değer bir adım attı. 30.000 cildlik bir kitap stoku vardır ve 150 kadar süreli yayının abnesidir. Kütüphane, idamesi ve devamlı olarak gelişmesi (büyümesi) için muntazam yıllık bağışlar temin eden Doğu Pakistan Eyalet Hükümeti tarafından idare edilir.

Lahor'daki Birlik (Corporation) Kütüphanesi, Bahavelpurdaki Merkez Halk Kütüphanesi, Haydarabad Hayat-ı Edeb Kütüphanesi, Layelpur'daki Coronation Kütüphanesi, Multan Halk Kütüphanesi, Keta'daki Sandeman Kütüphanesi, Sukkur Genel Kütüphanesi, Herpur (Khairpur) Mirs Keyrpur Halk Kütüphanesi, Karaşi Liyakat Halk Kütüphanesi gibi diğer bâzı önemli halk kütüphaneleri, Batı Pakistanın oldukça iyi kütüphaneleri olarak zikredilebilirler. Raçşahi Halk Kütüphanesi ile Dinecpur'daki Hoca Nizameddin Hall ve Kütüphanesi Doğu Pakistanın güzel kütüphanelerine örnektirler.

Millî Eğitim Komisyonu, «Mahallî makamlar kendi mali imkânlarından faydalanarak, sağlık ve sosyal yardım kurumları ile işbirliği halinde, halkın istifadesi için faal kütüphaneler ve okuma odaları idame ettirmek zorundadırlar; böyle merkezler için lüzumlu kütüphanecilerin eğitimi ve özel hizmet şartları için gerekli hazırlıklar yapılmalıdır» tavsiyesinde bulunuyor. Komisyonun tavsiyesi, halk kütüphanelerinin kurulması ve gelişmesi bakımından ilgi çekicidir. Pakistan Kütüphaneciler Derneği ve Kütüphaneler Kuruma ve Geliştirme Kurumu, özellikle, bu husustaki ilginin kuvvetli delilidir.

Halihazırda halk kütüphanelerinin gelişmesini sağlayacak plânlar eldedir. Doğu Pakistan Hükümeti, Doğu Pakistan Merkez Halk Kütüphanesinin ve 15 Bölge Halk Kütüphanesinin yayılmasını (expansion) sağlamak üzere iki bağlayıcı merkezde iki yeni halk kütüphanesi kurmak için İkinci Beş Yıllık Millî Kalkınma Plânı çerçevesinde teşebbüse geçmiştir. Batı Pakistan Hükümeti İkinci Plân Döneminde Batı Pakistan Eyalet Halk Kütüphanesini kurmayı plânlaştırmıştır. Bu hükümet, bu devre içinde Haydarabad'da başka bir Bölge Halk Kütüphanesi kurmak için de adımlar atmıştır.

Özel Kütüphaneler

Pakistan'daki özel kütüphaneler dikkate değer bir gelişme göstermişlerdir. Kütüphanelerin büyük bir kısmı merkez ve eyalet hükümetleri etrafında, onların özel ihtiyaçlarını karşılamak üzere toplanmıştır. Diğerleri; bilim ve fen kurumları, meslek ve araştırma teşekkülleri veya uzmanlaşmış meslek ve teknoloji kuruluşları tarafından teşkilâtlandırılmıştır. Sanayi ve ticaret ortaklıklarının bazıları da, kendi özel konuları ile ilgili müracaat kütüphaneleri vücuda getirmişlerdir. Bunlar, bir bütün olarak, diğer tiplerdeki kütüphanelere göre daha hızlı gelişmekte ve genişleyen hükümet faaliyetlerine uygun olarak daha özel mahiyette kütüphaneler vücut bulmaktadır.

Pakistan Merkez ve Bengal Eyalet hükümetlerinin değişik dairelerine bağlı olan kütüphaneler, Yarımada'nın şimdi Hindistanı teşkil eden alanlarında bulunuyorlardı ve bu sebeple hududun o kısmında kaldılar.

Özel kütüphanelerden bazıları kısa süre içerisinde iyi koleksiyonlar meydana getirmişler. Bunlardan bir kısmına aşağıda temas edilmiştir.

Milli Meclis Kütüphanesi Pakistan'da kurulan ilk resmî kütüphane idi. Kütüphane Karaşi'deki eski Milli Meclis binasına yerleştirilmiştir ve siyasi bilimler, hukuk, milletlerarası münasebetler, tarih, coğrafya, v.b.. konularında uzmanlaşan, doğu dilleri oranında batı dillerindeki eserleri de içine alan, 35.000 cildi aşkın iyi bir koleksiyona maliktir.

Merkez Sekreterliği Kütüphanesi 1950 de kuruldu. Bu kütüphanenin kaynaklarından, Pakistan Sekreterliği mensuplarının hepsi ve Pakistan hükümet daireleri faydalanır. Okuma odası halka yalnız müracaat maksatları için açıktır. Kütüphanenin kendi binası vardır. Çok sayıdaki resmî yayınlardan başka 15.000 kitaba sahip ve 100 kadar süreli yayına abonedir. Bu kütüphanede, özellikle Merkez ve Eyalet hükümetleri yayınlarından müteşekkil bir halk dokümanları koleksiyonu da teşkil ediliyor.

Pakistan ile bir yandan yabancı devletler, öbür yandan milletlerarası kuruluşlar arasında kitapların, yayımların, vb... değiştirilmesi için Pakistan Hükümeti tarafından bir **Milletlerarası Kitap Değiştirme Merkezi** vücuda getirilmiştir. Merkeze gelen kitaplar, yayımlar vb.. ya değiştirme işinde kullanılır, ya da armağan olarak ülkede dağıtılır. Pakistan hükümeti resmî yayımların değiştirilmesi için Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya ile bu yolda bir anlaşma yapmıştır. İngiltere ile de buna benzer bir anlaşma için müzakereler devam etmektedir.

Pakistan Arşivler Kütüphanesi tarih, idare, Yarımada medeniyet ve kültürü, kamu idaresi, idare kayıt ve arşivleri konusundaki kitapların bu

konu ile uğraşan araştırmacıların ilgisine mazhar olan koleksiyonundan ibarettir.

Arkeoloji Dairesi, arkeoloji, medeniyet ve çeşitli ülkelerin eski eserleri hakkındaki kitap ve yayınlarda uzmanlaşan bir müracaat kütüphanesi meydana getirmiştir.

Merkez Eğitim Bürosu Kütüphanesi iyi bir eğitim literatürü koleksiyonu ile yabancı üniversite ve kuruluşlarındaki nisbetinde Pakistan kütüphanelerinin kataloglarını ve almanaklarını havidir. Halihazır durumdaki eğitim istatistiklerini de elde tutar ve Eğitim Dokümantasyonu Merkezi olarak hizmet eder. Çok sayıda eğitimi ve dokümanter film ve film-strip'e mâliktir. Büro, eğitim konusundaki bilgileri toplar ve milletlerarası kuruluşlarla bağ kurar.

Lahor'daki **Batı Pakistan Mülki Sekreterliği Kütüphanesi**'nin çok sayıda resmî rapor ve yayınları içine alan 50.000 kadar kitaplık bir koleksiyonu vardır.

Doğu Pakistan'daki **Sekreterlik Kütüphanesi** çok sayıda rapor ve resmî yayını içine alan 82.000 kadar kitaba malik olup ülkenin bu kanadındaki resmî kütüphanelerin en büyüğüdür. Kütüphane Sekreterlikten başka, araştırmacılara ve üniversite öğrencilerine müracaat hizmeti verir.

Bilim ve fen kurumlarının, meslek ve araştırma teşekküllerinin, v.b. kütüphaneleri arasında Pakistan Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, Kalkınma İktisadi Enstitüsü, Pakistan Devlet Bankası, Pakistan Fenni ve Sinaî Araştırmalar Meclisi, Pakistan Bilimsel İlerleme Derneği, Atom Enerjisi Komisyonu, Basic Science Medical Institute (1), Besin ve Tarım Meclisi, Karaşi İş İdaresi Uzmanlık Okulu, Pakistan Tarih Kurumu, Urdu Kalkınma Encümeni, Merkez İslâm Araştırmaları Enstitüsü kütüphaneleri zikredilebilir. Bunlar ve bu gruptaki diğer kütüphaneler değerli kitapların, yayınların, vb.. güzel koleksiyonlarını vücuda getirmişlerdir.

Taşra Kütüphaneleri

Pakistan'daki kütüphane hizmetinin başlıca eksikliği, köy çevrelerinde hemen hemen hiçbir kütüphanenin bulunmayışıdır. Pakistan, esas itibarıyla, bir tarım ülkesidir ve halkının % 80 kadarı köylerde yaşar. Köye ait

(1) Belki de daktilo edilirken yapılan bir yanlış sonucunda, bu kuruluşun adı bu şekilde yazılmıştır. Biz, yanlış çevirmiş olmamak için kuruluşun adını, elimizdeki metinde verildiği şekilde almayı uygun bulduk (Çeviren).

arazi çok dağınıktır ve büyük kısmı kütüphanelerin daha çok toplandığı şehir ve kasabalardan çok uzaktadır. Tabiatıyla köylerde çok sayıda ilkokul vardır; fakat bunlar kendilerine bağlı kütüphanelere sahip değildirler. Bu yüzden köy çevrelerinde kütüphane imkânları yok gibidir. Fakat Sinaî ve Ziraî Köy Kalkınması Programı himayesindeki bâzı köylerde Halk Eğitim Merkezleri kurulmuştur. Bu merkezler kendi çevrelerine okuma malzemesi de temin ederler. Pek az halk kütüphanesi kütüphanenin bulunduğu bölge veya kasabanın hakimiyeti altındaki köylere hizmet eden bir ödünçverme düzenine sahiptir. Meselâ Bahavelpur'daki Merkez Halk Kütüphanesi taşra halkının kütüphane ihtiyacını karşılayan sekiz köy kütüphanesine malikdir. Genel olarak, köye ait alanlardaki ihtiyaçlar bakımından hâd dereceye varan bir okuma malzemesi kıtlığı vardır ve devamlı gayretler bu boşluğun doldurulması için gerekenin yapılmasını mümkün kılacaktır. Bununla birlikte, köy çevrelerindeki okur-yazar oranının şehirlerdekilere göre çok aşağıda olduğu hususu dikkate alınmalıdır.

Bibliyografya ve Dokümantasyon Hizmetleri

Bibliyografya ve dokümantasyon hizmetleri fen ve teknoloji alanında ilerlemiş veya ilerlemekte olan ülkelerde çok gelişmiştir. Pakistan fennî ve sınaî araştırmalar alanında henüz başlangıçtadır. Bibliyografya ve dokümantasyon merkezleri ihtiyacı ülkenin her yerinde şiddetle duyulmuştur. Hükümet dairelerinin pek azı ve araştırma kurumlarının bazıları kendi mensuplarının özel bibliyografya ihtiyacını karşılamakta iseler de millî seviyede, şümüllü bibliyografya servisleri kurmak hususunda henüz hiçbir ciddi gayret gösterilmemiştir. Henüz bir Pakistan Millî Bibliyografyası yoktur; millî yayın listelerimize en yakın olanı Eyalet hükümetleri tarafından Resmî Gazetelerinin ekleri halinde çıkarılan «Kitapların Üç Aylık Kataloğları» ile elde edilmektedir. Bu kataloglar, eyaletlerde yayımlanmış ve evvelce 1867 tarihli (Pakistana göre adapte edilmiş) Kitapların Basım ve Kaydı Kanunu, şimdi ise 1960 tarihli Basın ve Yayın Kanunu gereğince hükümetlerine kaydettirilmiş bütün kitapları içine alır. Bu kataloglarda resmî yayınlar mevcut değildir. Merkezde olduğu gibi, Eyalet hükümetleri kendi yayınlarının müstakil kataloglarını yayımlarlar.

Sürelî yayınlara gelince; Pakistan Basın Haberler Dairesi tarafından, muntazam şekilde bir «Pakistanda Yayımlanan Gazetelerin Genel Listesi» yayımlanır. Bu liste şimdilik resmî işlerde kullanılmak için düşünülmüştür. Pakistan Bibliyografya Çalışmaları Grubu tarafından çıkarılan «Periyodik Yayınlar ve Gazeteler Rehberi», Pakistandaki sürelî yayınlarla ilgili diğer bir bilgi kaynağıdır.

Bibliyografya çalışmaları ile uğraşan millî kuruluşların burada tanıtılması ilgi çekici olacaktır :

Pakistan Bibliyografya Çalışmaları Grubu, varlığını 1950 de UNESCO'nun himayesinde Pariste toplanan Bibliyografya Hizmetlerinin Düzeltilmesi Milletlerarası Konferansı'na borçludur. Grup, resmî olmayan bir gruptur ve UNESCO'nun Kütüphaneler Bölümü ile istişarelerde bulunma imtiyazına sahiptir. Grup, şimdiye kadar, «Pakistanda Yayımlanmış Müracaat Eserleri Rehberi», «Pakistan Periyodik Yayınlar ve Gazeteler Rehberi», «Pakistan Kütüphaneleri, Bilim ve Fen Kurumları ve Eğitim Kuruluşları Rehberi» «Pakistan Kütüphanelerinde bulunan İctimaî Bilimler Dergilerinin Toplu Kataloğu» ve «Pakistan'da Yayımlanmış Bibliyografyaların Bibliyografyası» nı yayımlamıştır. Bu kurul 1947 den bu yana olan Pakistan Millî Bibliyografyasını ve Pakistanın kurucusu Kaid-i Âzam Muhammed Ali Cinnah'ın bir bibliyografyasını hazırlama gibi iki önemli projeyi elde bulundurmaktadır.

Pakistan Bilimsel İlerleme Derneği'nin Bibliyografya Haberleri Merkezi, çoğu fen konularında, özelleştirilmiş bâzı bibliyografyalar yayımlanmıştır. Bu dernek tarafından yayımlanmış en önemli ve kullanışlı bibliyografya, Pakistanla ilgili konuları içine alan «Pakistan; Seçilmiş Bibliyografya» dır. Dernek, kendi «Bilimsel Araştırmalar Dergisi»nde de Pakistandaki çeşitli dergilerde yayımlanmış fen alanındaki makalelerin bir listesini verir.

Tatbikî ve Tabiî Bilimler alanındaki dokümantasyon imkânları **Pakistan Millî Fen ve Teknik Dokümantasyonu Merkezi (PANSDOC)** nde mevcuttur. Bu merkez 1947 de, UNESCO'nun yardımı ile Pakistan Hükûmeti tarafından kuruldu. Merkez, Pakistan Fennî ve Sinaî Araştırmalar Meclisi'ne bağlıdır. Çalışmalarına üç UNESCO uzmanının nezaretinde kesif bir şekilde başladı. PANSDOC, Doküman Toplama, Bibliyografya Hazırlama, Tercüme, ve Bilimsel Münasebetler bölümlerini havidir. Tercüme bölümü, Fransız, Alman, Burma (Birmanya), İspanyol, İtalyan, Danimarka, Norveç ve İsveç dillerinden tercüme yapmak imkânına sahiptir. Bu merkez, Pakistan'da yayımlanmakta olan Fen literatürünün devamlı bir bibliyografyasını da çıkarır.

Kütüphanecilik Eğitimi

Kütüphanecilik alanında eğitim ihtiyacı, bu ülkede ilk defa 1915 te, Amerikalı bir kütüphaneci olan A.D. Dickinson yalnızca Lahor'daki Pencan Üniversitesinin mezunları için altı aylık bir sertifika kursu açmak üzere tayin edildiği zaman hissedilmişti. Bu kurs, tipinin bir doğu üniversitesinin ders müfredatına giren ilk örneği idi. 1959 yılından bu yana ilerlemiş bir diploma kursu haline getirilen bu kurs yalnız üniversite mezunlarına açıktır ve öğretim süresi bir akademik yıldır.

Lahor'da kütüphanecilik eğitimi konusunda yapılan bu öncü çalışma yakın zamanlara kadar Pakistanın başkenti olan ve büyük bir şehir haline gelen Karaşi'de etkisini gösterdi. Çeşitli hükümet ve araştırma daireleri Karaşi Üniversitesi, bir kısım kolejler ve bilim kurumları iyi kütüphane koleksiyonları vücutte getirmişlerdi; öyle ki, 1952 sıralarında Karaşi bir çok iyi kütüphaneye sahipti; fakat esash şekilde eğitim görmüş personelin eksikliği yüzünden etkili bir hizmet verilemiyordu. Bu eksikliği gidermek için yapılan bir teşebbüs sonunda, 1949 yılında kurulmuş bulunan Karaşi Kütüphaneciler Derneği, 1952 de kütüphane yardımcılarının yetiştirilmesi için dört ay süreli bir kursuna başladı. Bu kurs herhangi bir üniversitenin ara sınavlarını başaranlara veya bir kütüphanede iki yıl hizmet etmiş kütüphanecilere personeline açıktır.

1956 da Karaşi Üniversitesinde, kütüphanecilik alanında daha şümulü bir programı uygulayan, bir yıl süreli bir üniversite üstü Diploma Kursu tesis edildi. Bu kursa, ilk zamanlar bir çalışma konusu olarak «arşivler» de dahil edildi. Bu üniversite, kütüphanecilik alanında bir «akademik derece» kursu kurulması için başka bir plân hazırlamış olup, bunun yakın bir gelecekte gerçekleşmesi beklenmektedir.

Peşaver Üniversitesinde de kütüphanecilik öğretimi yapılır; fakat muntazam değildir. Üniversite, şimdi, konularından biri olarak «arşivler» i de kapsayan yıllık bir «diploma kursu» açmak için plânlarını hazırlamaktadır.

Doğu Pakistanda, U.S.E. Focu ve Dakka Üniversitesi tarafından ortaklaşa yüklenilen bir kütüphanecilik öğretimi programına 1956 da başlanıldı ve kurslar bir veya birkaç sömestir süreli olarak yapıldı. Dakka Üniversitesi, başlangıçtan beri, kütüphanecilik alanında üniversite üstü bir «diploma kursu»na sahiptir. Üniversitenin, yakın gelecekte kütüphanecilik alanında bir «akademik derece kursu» tesis etmek üzere hazırlanmış plânları da vardır.

İlâveten; Doğu Pakistan Kütüphaneciler Derneği bir Kütüphanecilik Sertifika kursu açmıştır.

Özel kütüphanecilik ve bibliyografya ilgili bir diploma kursu, 1960 dan beri Pakistan Bibliyografya Çalışmaları Grupu tarafından yürütülmektedir.

Özet olarak söylemek gerekirse, Pakistan üniversiteleri ve kütüphaneciler dernekleri tarafından yürütülmekte olan 4 ayrı diploma kursu ile 3 sertifika kursu vardır. Bununla birlikte, Pakistan'daki kütüphanecilik eğitiminin, ancak eğitim görmüş kütüphane personelinin aylık dereceleri düzeltil-

diği, statüleri yükseltildiği, çok sayıda kütüphane kurulduğu ve mevcut olanlar tam olarak geliştirildiği takdirde, tam manâsıyla faydalı olabileceğini ve devamının sağlanabileceğini belirtmek gerekir.

Kütüphaneyi bir kuruluşun candamarı olarak düşünen Pakistan Bilim Komisyonu raporu şöyle demektedir: «Kütüphanelerin ve bu şekilde merkezileştirilmiş diğer servislerin idamesinin bir programa bağlanması.. biz ülkede eğitim görmüş bir kütüphaneciler kadrosuna sahip olmadıkça, başaramayacaktır. Üniversitede kütüphanecilik kursları tesis edilmiştir, fakat kütüphanecilerin ve kütüphane yardımcılarının aylık dereceleri o kadar düşüktür ki, bu mevkiler üniversiteden iyi kabiliyetleri cezbetmezler. Bu sebeple Araştırma Konseyleri ülkedeki kütüphanecilerin ve mütercimlerin yetiştirilmesi için UNESCO ile anlaşmalı, yeterli ve iyi eğitim görmüş kütüphanecilere iyi ücret kadroları ve ücretler verilmelidir».

Kütüphaneci Dernekleri

Her meslek, gayelerini gerçekleştirmek için, meslek mensuplarını bir araya getirmek üzere dernek kurulması gerekliliğini kabul etmiştir. Kütüphanecilik mesleği bunun dışında değildir. Pakistanda ilk kütüphaneciler derneği 1948 de Lahor'da kuruldu. Şimdi Pakistanda, bu çeşit bâzı küçük teşekküllerden başka 4 kütüphaneciler derneği vardır. En başta geleni, merkezi Karaşi'de olmak üzere 1957 yılında kurulmuş olan **Pakistan Kütüphaneciler Derneği**'dir. Diğer üç kütüphaneci derneği, yâni Dakka'daki **Doğu Pakistan Kütüphaneciler Derneği**, Karaşi'deki **Karaşi Kütüphaneciler Derneği** ve Lahor'daki **Batı Pakistan Kütüphaneciler Derneği**, gaye bakımından bölgecidir. Pakistan Kütüphaneciler Derneği, kütüphane hareketi dâvasında ve onun ülkedeki gelişmesinde büyük hizmetler ifa etmiştir. Dernek üç aylık bir kütüphanecilik dergisi de yayımlamaktadır.

Pakistandaki kütüphanelerin ve kütüphanelerdeki gelişme durumunun böylece incelenmesinden sonra, Pakistan kütüphane ve kütüphanecilerinin yüzyüze bulunduğu sayısız meselelerden bâzılarını kısaca tetkik ve tahlil edelim :

Yerleşme

Kütüphane yapılarının yetersizliği ve kütüphaneye uygun yerlerin eksikliği Pakistandaki önemli meselelerden biridir. Bu mesele, esas itibariyle.

Pakistan'ın 1947'deki kuruluşundan önce mevcut olan kütüphanelerin çoğunun, modern bir kütüphane olarak gelecekteki veya özel hizmetlerini başarılmayı sağlayacak bir gözle plânlanmamış olmaları olayına dayanıyor. Sonuç olarak, kitap stoklarının büyümesi, okuyucuların ve personelin fazlaşması sebebiyle, kütüphanelerin çoğundaki yerleşme şartları çok ağır olmuştur.

Yeni binaların eksikliği de yeni kurulan kütüphanelerin büyümesini ve özel gelişmesini engelliyor. Bu, ilk olarak malî bir meseledir ve halli gerekir. Bunun yanında, özel belediye ve mahallî idare vergileri kütüphane maliyesi bakımından açık bir yol sayılabilir ve kütüphane binaları, kütüphanecilik meslek derneklerinin temeli olan hayırseverlerin desteğini kazanabilir.

Özel kütüphane ekipmanlarının ve döşemelerinin eksikliği de şiddetle duyulmaktadır; fakat mesele ele alınmıştır ve hallolunma yolundadır.

Kütüphane Personeli

Pakistandaki kütüphanelerin yer meselesinden sonra gelen personel meselesi, yeterlik ve sayı yönünden en canlı meselelerden biridir. Pakistan'da insangücü sıkıntısı yoktur. Fakat ne yazık ki faydalı olabilecek daha yeterli kimseler daha iyi gelecek vadeden yönetim ve yürütme hizmetlerinde veya daha kârlı olan ticaret ve sanayide mevki sahibi olmaktadırlar. Kütüphanecilik mesleği, bunlarla kıyaslanırsa, yalnızca düşük ücret ve şartlar sağlayabilmektedir. Bu yüzden, çoğu eğitim ve araştırma kuruluşlarına bağlı olan kütüphaneler, şimdiye kadar hizmet açısından dikkate değer bir personel hamlesi yapmayı başaramamışlardır. Kütüphanede çalıştırılmak üzere mevcut şahıslar fizikî bakımdan çok faydalı olabilirler; fakat kütüphanecilik eğitim, öğretim ve yeteği açısından yetersizdirler.

Kütüphane personeli standardının düşük olmasının sebepleri, yeterlilik ve kalitenin önemsenmediği geçmişten miras olarak böyle bir personel kadrosunun devralınışı, kütüphanecilerin yaptığı işlerin mahiyetinin az anlaşılmış olması dolayısıyla kütüphane personeline vadedilen düşük ücret ve istikbal, ve özel yetiştirme kolaylıklarının eksikliğidir.

Ücret ve gelecek meselesi hususunda durum henüz bulanıktır. Yüksek kademedeki birkaç kütüphanecinin oldukça yeterli barem derecelerine sahip bulunmalarına karşılık, büyük çoğunluğu özel bilgi ve tecrübelerinin yeteri kadar tanınması hususunda henüz bir garantiye muhtaçtırlar. Bununla birlikte, kütüphanecilerin ücret ve gelecekle ilgili dileklerinin, Pakistan hükümeti tarafından teşkil edilmiş olup yakında bir rapor vermesi beklenen Ödeme ve Hizmetler Komisyonu tarafından dikkate alınacağı umulmaktadır.

Memuriyet statüsüne gelince; bu, üzerinde tartışılan en hararetli meselelerden biridir. Özellikle düşük memuriyet seviyesinde olan kütüphanecilere, çoğu alelâde memurlar tarafından ihtiyaç duyulandan daha fazla bilgi ve tecrübe kazanmış olmalarına rağmen, memur gözüyle bakılmaktadır. Maamafih, zamanla kütüphanecilerin özel durumlarının takdir edileceği ve kendi hizmet statülerine bağlı bir hale gelecekleri umuluyor.

Kütüphane personelinin yetiştirilmesi meselesi dikkat çekici hâle gelmiştir. Pakistanda, kütüphanecilik konusunda Pakistan üniversiteleri ve kütüphaneci dernekleri tarafından verilen dört ayrı diploma kursu ile üç sertifika kursu vardır. Bu kurslardan hiçbirisinin, dünyanın o kısmında verilen benzeri kurslarla ters yönden mukayese edilememelerine rağmen, standard itibarıyla Batı ülkelerinde verilenlere eşit olduğu söylenemez. Sınırlı yetiştirme imkânları Pakistan kütüphaneleri tarafında tamamen faydalı duruma getirilmekte, fakat kütüphanelerdeki daha üst dereceli memurlukları elde etmek için fırsatlar sınırlı olduğu cihetle bu memuriyetler için eğitime az itibar edilmektedir. Kütüphane personel kadrosunun aşağı derecelerinde yeterli bir tâli meslek eğitimi standardı çok faydalı olurdu. Maamafih, uygulamada, bu katagorilerdeki zayıf ücret ve statü, ve çok mahdut sayıdaki hizmet fırsatları eğitimin karşısına bir engel olarak çıkmaktadır.

Kütüphane Bütçesi

Bütçelerin sıklığı kitap istihsalini ve kütüphane hizmetlerini oldukça etkilemiştir. Pakistan kütüphaneleri son on yıl içinde sür'atle gelişmiş ve çok sayıda okuyucu çekmiştir. Harp sonrası yıllarında kitap imalâtı çok pahalı bir hâle gelmiş ve orantılı olarak istihsal güçleşmişti. Bu faktörler dikkate alındığında; kütüphanelerin, okuyucuları tarafından yapılan değişik istekleri kendi bütçelerinin sınırları içinde karşılamak için güçlüklerle karşılaşmaları zaruridir. Bu güçlüğü yenmenin bir yolu, her zaman mümkün olmamasına rağmen, çok dikkatli bir seçme esası uygulamaktır. Hükûmet ve kütüphane yetkilileri kütüphanelerin devamı hususundaki iyiniyetten şüphe etmemektedirler; fakat hiçbir kütüphane sadece kendi bütçesiyle yetinemez ve buna rağmen genellikle cömert bütçe hazırlığı ile oranlı olarak daha da büyüyen dilekler olabilir.

Kitap İmâli

Son iki yüzyıldır. Hindo-Pakistan Yarımadasındaki eğitim İngilizce üzerine kuruludur ve bu gelenek muhtemelen birkaç yıl daha devam edecektir. Pakistanlılar için orta öğretim döneminden idare, ticaret ve sanayi alanlarındaki yüksek okul ve üniversitelere kadar İngilizce bilmek zorunlu-

olmayan şimdiki durum ilgi eksikliğinden değil, fakat tarihî olay ve şartlardan dolayıdır. Pakistan hükûmeti tarafından teşkil edilen Milli Eğitim Komisyonu'nun raporunda kütüphanelerin rolüne ve daha büyük kütüphane stokları için daha geniş yer ve umulduğu veçhile daha iyi hizmet standartları hususundaki tavsiyesine bilhassa önem verilmesi umutlandırıcı bir görünüşdür. İntibak devresinden, daha kesin bir siyasetin açıklanmasından ve bu siyasetin şimdiki Pakistan hükûmetinden güvenle beklenildiği üzere kuvvetle gerçekleştirilmesinden sonra, gelişmenin daha sür'atli olması gerekir. Pakistan, bütün diğer hayat ve faaliyet alanlarında olduğu gibi, kütüphane hizmetlerinde de iyi şeyler yapmayı umar. Pakistandaki malzemeler çok umut vericidir ve taze cesaret ve umut vardır. Sonuçların faydalı ve devamlı olması zaruridir.

ğu vardır. Tabii olarak İngilizce çok revaçtadır. Bundan dolayı, hâien Pa-
kistan kütüphanelerinde mevcut kitapların % 75 inin İngiliz dilinde olması
ve İngilizce kitapların kitap imali konusunda da hemen hemen aynı oranı
belirtmesi şaşırtıcı sayılmamalıdır. Pakistanda çok az İngilizce kitap yayımla-
nır. Bengal, Urdu, Sind, Puştu ve Baluci gibi belli başlı Pakistan dillerin-
de yayımlanan kitapların sayısı da nisbeten azdır. Sonra, yine Pakistanda
yayımlanan az sayıdaki kitaplar bile, esas itibariyle, okul çocuklarına mahsus
ders kitapları veyahut da düşük standardlı kitaplardır. Bu itibarla Pakis-
tandaki kütüphanelerin kitaplarını çoğaltma işinde yurt dışı kaynaklara,
özellikle Amerika Birleşik Devletlerine ve İngiltereye bağlanması gerekir.

Yabancı ülkelerden kitap getirilmesi, Pakistandaki kütüphanelerin bü-
yümesini geciktiren, özellikle döviz tahditleri gibi bâzi güçlükler vücuda ge-
tirir. İthal güçlüklerinden doğan bu korkunç kıtlığın husule getirdiği bulut;
Pakistan yazar ve naşirlerinin, şimdi, büyük boşluğu kısmen olsun doldura-
cak şekildeki kitap imalini arttırmayı ciddi şekilde düşünmeleri sebebiyle
dağılmağa yüz tutmuştur.

Her çeşit ve tipteki iyi kitapları yazma, çevirme ve yayınlama yoluyla
kitap piyasasındaki boşluğu doldurmak üzere Pakistan yazar ve naşirlerince
girişilmiş olan teşebbüslerin tam semeresi ancak birkaç yıl sonra alınabilir.
Millî Eğitim Komisyonu, «Ders kitaplarından ziyade ucuz kitapların basım
ve yayımını üzerine almak üzere, hükümetten alınacak kredi ile bir Millî Ki-
tap Ortaklığı kurulması»nı tavsiye etmiştir. Pakistan hükümeti, UNESCO
uzmanlarının yardımı ile, daha çok sayıda ve daha iyi kitapların imal ve
dağıtımını konusunda Pakistanlı naşirleri yetiştirmek için kitapların imali
ve pazarlanması meseleleri üzerinde de çalışmıştır. Doğu Pakistan fabrika-
sından kâğıt tedarikinin mümkün olması bu yöndeki çalışmaları kolaylaş-
tırmıştır. Pakistan kitapları, bundan böyle, daha iyi muhtevalara sahip ola-
cak ve daha iyi pazarlanacaktır. Komisyon, «kitaplar, ihtiyaçları ve hazır-
lanmaları; kitapların basılması, yayımlanması ve dağıtılması bakımından
mevcut kolaylıklar; özel hisse nisbetleri ve diğer ücret şekilleri hakkında
bilgi edinmek üzere, Lahor ve Dakka'da şubeleri bulunacak bir Millî Kitap
Merkezinin kurulması»nı da tavsiye etmiştir. Millî Kitap Merkezi Pakistan
hükümeti tarafından kurulmuştur. Hükümet, ülkenin dış değiştirme şartla-
rına uygun olarak dışarıdan kitap getirilmesi için, dış değiştirmede kulla-
nılmak üzere daha serbest bir esas da kabul etmiştir.

Sonuç

Yukarıdaki metin, Pakistan kütüphanelerinin problemleri ve gelecekle-
ri ile ilgili kısa bir araştırmadır. Görülmüş olacaktır ki, hiç de tatmin edici